

doi: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.02.045>

УДК 338.2

М. І. Диба

доктор економічних наук, професор, директор Інституту розвитку фінансового бізнесу, професор кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, Україна, dyba_m@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2007-9572>

Ю. О. Гернего

доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ “Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана”, Київ, Україна, luliiaGern@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4929-0411>

**ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ESG: ЗАРУБІЖНІ ПРАКТИКИ
ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ**

Анотація. Теоретичною основою дослідження стала оцінка еволюції практик ESG, аналіз сутнісних характеристик їхніх ключових компонент, а саме: Environmental (турбота про навколишнє середовище), Social (соціальні проекти), Governance (забезпечення прозорості управління). У статті розкрито специфіку та підходи до аналізу ESG, зарубіжні й вітчизняні практики оцінки. Зокрема, загальний огляд тенденцій фінансування ESG проведено на підставі праць і аналітичних звітів експертів Організації економічного співробітництва та розвитку, що заклало підґрунтя для виокремлення фінансових практик та інструментів їх підтримки. Компоненти ESG є важливою складовою діяльності JPMorgan Chase, що дає змогу зберегти лідируючі позиції компанії на міжнародних ринках в умовах пандемічного суспільства. Виокремлено напрями проектів ESG, фінансовані в рамках операційної діяльності JPMorgan Chase, а також з огляду на стратегічні пріоритети. Презентовано карту бенефіціарів проектів ESG, котрі фінансуються Citigroup. Проаналізовано досвід розбудови стратегічних пріоритетів за рахунок упровадження практик ESG на основі діяльності Goldman Sachs. Наведено приклади практик розвитку та фінансування проектів ESG в Україні, запропоновано заходи щодо стимулювання фінансової підтримки цих проектів.

Ключові слова: фінансування проектів, соціальні інвестиції, екологічні ініціативи, соціальні ініціативи, управлінські ініціативи, ESG, COVID-19.

Рис. 5. Табл. 1. Літ. 20.

Mykhailo Dyba

Dr. Sc. (Economics), Professor, SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, Kyiv, Ukraine, dyba_m@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2007-9572>

Iuliia Gernego

Dr. Sc. (Economics), Associate Professor, SHEE “Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman”, Kyiv, Ukraine, luliiaGern@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4929-0411>

© Диба М. І., Гернего Ю. О., 2022

ESG PROJECT FINANCING: FOREIGN PRACTICES AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES IN UKRAINE

Abstract. The theoretical basis of our study was to assess the evolution of ESG practices, study the essential characteristics of their key components, namely Environmental (care of the environment), Social (social projects), and Governance (transparency of governance). The article examines the specifics and approaches to ESG analysis, foreign and domestic assessment practices. In particular, the overview of ESG funding trends is based on the work and analytical reports of experts from the Organization for Economic Cooperation and Development. This laid the groundwork for the separation of financial practices and ESG support tools. ESG components are an important part of JPMorgan Chase's activities, that allows it to maintain its leading position in international markets in a pandemic society. Therefore, the study identifies the areas of ESG projects that are funded under the operational activities of JPMorgan Chase, as well as in view of strategic priorities. A map of the beneficiaries of Citigroup-funded ESG projects is presented. Accordingly, ESG projects expands the range of Citigroup beneficiaries. The experience of building strategic priorities through the implementation of ESG practices on the example of Goldman Sachs is analyzed. Examples of the development and financing practices of ESG projects in Ukraine are given. Proposals have been made for measures to stimulate financial support for ESG projects in Ukraine. Realization of the existing potential is possible due to the creation of an integrated system of incentives for ESG projects financing, which requires the harmonization of relevant regulations and standards at the national level with industry standards and strategies of socially responsible activities of contractors. The research may be useful both in the context of financial support of ESG projects and development of investment strategies at the business level.

Keywords: project financing, social investments, environmental initiatives, social initiatives, management initiatives, ESG, COVID-19.

JEL classification: G21, G23, G24, H53, Q20, Q50.

Коронавірусна криза спричинила формування нових пріоритетів у частині залучення інвестицій. Зокрема, обов'язковою умовою для отримання достатнього обсягу ресурсів є відповідність проектів низці екологічних, соціальних та управлінських вимог. Міжнародні асоціації власників бізнесу та співтовариства інвесторів приділяють дедалі більшу увагу так званим критеріям ESG – Environmental (турбота про навколишнє середовище), Social (соціальні проекти), Governance (забезпечення прозорості управління). Адаже сучасні інвестори під час прийняття рішень ураховують екологічні, соціальні та управлінські питання, котрі закладають основу для відповідального або сталого інвестування. Зокрема, щодо екологічної компоненти ESG найчастіше розглядають зміни клімату та вуглецеві викиди. Соціальний вплив ґрунтується на відповідальності бізнесу безпосередньо в компанії та стосовно зовнішніх контрагентів. У розвинутих країнах під час прийняття інвестиційних рішень поряд із фінансовими показниками діяльності аналізується нефінансова звітність, оцінюються індикатори якості топ-менеджменту та ефективність структури управління. Отже, компанії перепрофілюються в частині реалізації проектів, котрі узгоджуються з критеріями ESG та забезпечують дотримання цих принципів. Ряд міжнародних корпо-

рацій та фінансових установ готують регулярні ESG-звіти, що дають змогу оцінити результативність фінансування та ефективність виконання ESG-проектів [1; 2].

Зокрема, з-поміж суб'єктів, залучених до розвитку процесу фінансування проектів ESG, можна назвати Організацію економічного співробітництва та розвитку (*далі* – ОЕСР), JPMorgan Chase, CFA Institute, Citigroup, LG Energy Solution, OECD, Goldman Sachs [3–8].

З огляду на наведені тенденції зростає актуальність оцінки перспектив фінансування проектів ESG у рамках теоретичних та прикладних досліджень цього напрямку. У свою чергу, для підтримки конкурентних позицій національної економіки на міжнародних ринках варто проаналізувати можливості розвитку та фінансування проектів ESG, зважаючи на аналогічний зарубіжний досвід.

Перші практики ESG-проектів датуються ще 60-ми роками ХХ ст., коли, спираючись на інноваційні на той час принципи соціально відповідального інвестування, інвестори виключали зі свого портфеля акції або цілі галузі на основі бізнес-діяльності, наприклад, із виробництва тютюну або через участь у соціальних рухах у Південній Африці [9]. Згодом зріс інтерес до соціально відповідальних інвестицій у працях науковців і дослідників. Так, окремі ESG-принципи відображено у працях таких авторів, як Р. Спаркерс, С. Ковтон, Х. Челават, І. Тверді та ін. [10; 11]. Увагу в них зосереджено на сутнісних характеристиках ESG і наслідках такого інвестування.

На рівні міжнародних організацій увага до ключових компонентів ESG посилилась, починаючи з 2015 р., коли Організація Об'єднаних Націй ухвалила Цілі сталого розвитку (ЦСР), також відомі як Глобальні цілі. Це заклало основу для дій щодо подолання бідності, захисту планети та забезпечення того, аби до 2030 р. настали мир та процвітання. У межах 17 ЦСР визначено, що дії в одній сфері впливатимуть на результати в інших і розвиток має збалансувати соціальну, економічну та екологічну стійкість [12; 13]. Зокрема, у суспільстві поступово зростає увага до компонентів ESG.

У міжнародних кредитних рейтингах урахування принципів ESG бере початок у 1999 р., коли стали розвиватися параметри соціально-економічної стійкості у рамках S&P Dow Jones Indices (S&P DJI). Розширення спектра параметрів, котрі стосуються ESG, датується 2019 р. [14].

В Україні принципи та фінансова підтримка ESG все ще залишаються інноваційними. Однак, з огляду на потребу в інтеграції вітчизняного бізнесу та фінансової сфери до міжнародного співтовариства та збереження їх конкурентоспроможності на глобальному рівні, необхідно посилити прикладне застосування практик ESG та поглибити їх теоретичні дослідження. Тому цей напрям стає дедалі популярнішим у розрізі національних нормативних актів, а також робіт прикладного характеру.

Наприклад, у 2021 р. на державному рівні прийнято низку нормативних актів, які регулюють окремі аспекти ESG. Так, набрали чинності Закони України “Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парнико-

вих газів”, де передбачено скорочення викидів парникових газів до 2030 р. до 35 % показника 1990 р. [15] і “Про ринки капіталу та організовані товарні ринки” у редакції Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів” [16]. Останнім визначено сутнісні характеристики й основи обігу зелених облігацій як альтернативного джерела залучення фінансових ресурсів для поширення принципів ESG [16].

Прикладні дослідження принципів та критеріїв ESG здійснюють експерти вітчизняних представництв міжнародних консалтингових компаній, зокрема PWC та KPMG [17]. Також на національному рівні започатковано низку рейтингів, націлених на розвиток системи критеріїв оцінки ефективності реалізації й фінансування проектів ESG. Наприклад, експерти Premier Business Consulting & Communications розробляють та вдосконалюють показники індексу Sustainable Ukraine [18]. Одним із інструментів поширення інформації щодо сталого розвитку компаній можна назвати рейтинг, створений командами вітчизняних періодичних видань у партнерстві з Мережею Глобального договору ООН в Україні (Global Compact Network Ukraine) [19]. Отже, актуалізація питань ESG в Україні зумовлює потребу в поглибленні відповідних досліджень.

Метою статті є обґрунтування перспектив використання світового досвіду реалізації та фінансової підтримки проектів ESG для посилення цього напрямку в Україні, розроблення пропозицій стосовно можливих заходів стимулювання їхньої фінансової підтримки.

В умовах суспільства, що пережило пандемію коронавірусу, питання корпоративної соціальної відповідальності поступово трансформуються до рівня глобальної концепції ESG. Тому у світі провідні гравці на міжнародних ринках під час прийняття бізнес-рішень, у т. ч. інвестиційних, звертають дедалі більшу увагу на широкий спектр функцій корпоративного управління з урахуванням впливів поточної діяльності на екологію та розвиток.

Загальний огляд тенденцій фінансування ESG міститься у працях та аналітичних звітах експертів ОЕСР. Зокрема, експерти провели дослідження щодо рейтингу та залучення фінансових ресурсів із метою посилення практик ESG для сприяння їх глобальній узгодженості й порівнянності. У контексті дослідження:

- окреслено підходи до оцінки ESG, що дало можливість дійти висновку про ефективність рішень, пов'язаних з ESG;
- здійснено поглиблений аналіз екологічної компоненти (“E”) рейтингу ESG, що дало змогу стверджувати про результативність фінансування практик переходу до економіки з низьким рівнем вуглецевих викидів;
- зроблено висновок про вплив практик переходу до низьковуглецевої економіки на ринкове ціноутворення;
- запропоновано політики щодо посилення практики сприяння глобальній сумісності та порівнянності, а також покращання інструментів і методологій, покладених в основу розкриття інформації й оцінки фінансової підтримки низьковуглецевого переходу.

У 2020 р. доцільність рішень, пов'язаних із ESG, можна підтвердити суттєвим зростанням обсягів їх фінансування. Зокрема, згідно зі статистикою Bloomberg визначено, що протягом 2020 р. фінансові ресурси, виділені для реалізації проектів, які враховують екологічні, соціальні та управлінські фактори (ESG), становили близько 40 трлн дол. США. Відповідно, фінансування проектів ESG стало провідною формою стійкого фінансування та перейшло від ранніх стадій розвитку до основного фінансування в ряді юрисдикцій ОЕСР. Зазнали зміни також рейтинги ESG, застосовувані до компаній із часткою близько 80 % ринкової капіталізації у 2020 р., у частині врахування довгострокових фінансових ризиків у процесі прийняття інвестиційних рішень.

Таким чином, на міжнародному рівні з'являється дедалі більше фінансових практик та інструментів, котрі мають на меті підтримку проектів ESG, зокрема спрямованих на протидію змінам клімату у складі екологічної компоненти ESG (рис. 1).

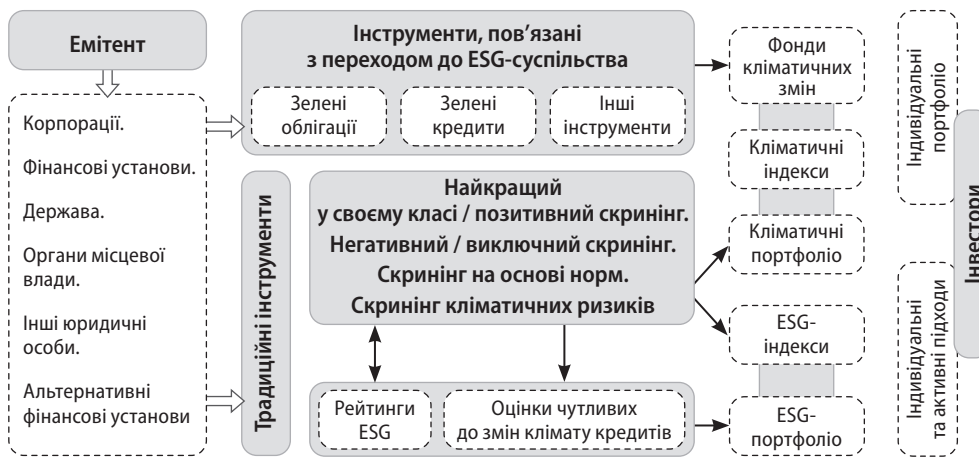

Рис. 1. Фінансові практики та інструменти підтримки екологічної компоненти ESG

Побудовано за: ESG Investing and Climate Transition: Market Practices, Issues and Policy Considerations / OECD. Paris : OECD Publications, 2021. URL: <https://www.oecd.org/finance/ESG-investing-and-climatetransition-Market-practices-issues-and-policyconsiderations.pdf>.

З-поміж гравців, задіяних у процесі фінансування проектів ESG, є представники широкого спектра галузей. Зокрема, на глобальному рівні активно працюють представники міжнародних фінансових/банківських груп. Наприклад, політика розвитку JPMorgan Chase передбачає фінансову підтримку проектів ESG, реалізовуваних як усередині компанії, так і її контрагентами (рис. 2).

JPMorgan Chase & Co – провідна компанія з надання фінансових послуг, яка на 31 грудня 2020 р. здійснювала в усьому світі операції з активами в 3,4 трлн дол. США. Компанія є лідером у сфері інвестиційного банкінгу, фінансових послуг для споживачів та малого бізнесу, комерційного банківського обслуговування, фінансових операцій та управління активами.

Рис. 2. Напрями проектів ESG, які фінансуються зусиллями JPMorgan Chase

Побудовано за: Environmental, Social & Governance Report / JP Morgan Chase & Co. 2020. 59 p. URL: <https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/jpmc-esg-report-2020.pdf>.

JPMorgan Chase як компонент Dow Jones Industrial Average обслуговує мільйони клієнтів у США, а також багато найвідоміших корпоративних, інституційних та державних клієнтів у світі під брендами JP Morgan і Chase.

Поряд зі взаємодією із зовнішніми контрагентами фінансова підтримка принципів ESG надається в межах поточної діяльності JP Morgan Chase (рис. 3).

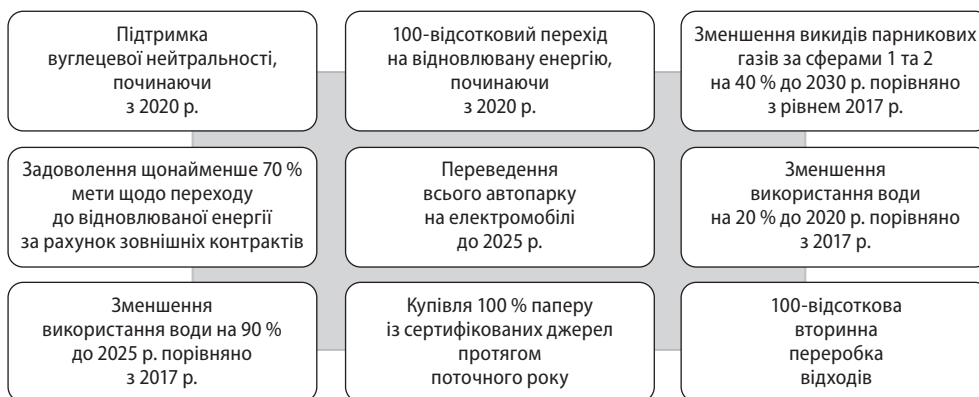

Рис. 3. Напрями проектів ESG, фінансовані в рамках операційної діяльності JPMorgan Chase та націлені на підтримку екологічної компоненти ESG

Побудовано за: Environmental, Social & Governance Report / JP Morgan Chase & Co. 2020. 59 p. URL: <https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/jpmc-esg-report-2020.pdf>.

Як впливає з рис. 3, компоненти ESG є важливою складовою діяльності JPMorgan Chase, що дає змогу зберегти лідируючі позиції компанії в умовах пандемічного суспільства.

Однією з відомих американських транснаціональних банківських і фінансових корпорацій, що підтримує конкурентні позиції на міжнародних ринках під час коронакризи завдяки посиленню в діяльності напрямів ESG, є Citigroup (таблиця). Фінансова підтримка ESG дала змогу компанії розширити свої функції та спектр бенефіціарів. Одночасно відбувається розвиток

Таблиця. Карта бенефіціарів проектів ESG, фінансованих Citigroup

Компоненти ESG	Групи бенефіціарів					
	Клієнти	Співробітники	Постачальники	Громади та громадські організації	Акціонери	Органи влади та регулятори
<i>Екологічна (Environmental)</i>						
Біорізноманіття						
Зміна клімату						
Екологічна справедливість						
Результативність діяльності						
Продукти та послуги з екологічними чи соціальними перевагами						
<i>Соціальні (Social)</i>						
Інвестиції для розвитку громади						
Боротьба з COVID-19						
Здоров'я та благополуччя співробітників						
Фінансова інклюзія						
Права людини						
Расова справедливість						
Залучення, утримання та розвиток талантів						
Різноманітність робочої сили, інклюзія та рівні можливості						
<i>Управлінська (Governance)</i>						
Ділова етика						
Стійкість бізнес-моделі					X	
Безпека даних / безпека фінансових продуктів						
Управління ESG						
Інновації та оцифрування						
Реформа державної політики та регулювання						
Залучення зацікавлених сторін						
Системне управління ризиками						
Прозорість і довіра						

Джерело: Environmental, Social and Governance Report / Citigroup. 2020. 177 p. URL: <https://www.citigroup.com/citi/about/esg/download/2020/Global-ESG-Report-2020.pdf?ieNocache=394>.

Ринок фінансових послуг

фінансового ринку за рахунок поєднання екологічної, соціальної та управлінської компонент.

В основі діяльності Goldman Sachs в умовах пандемічного суспільства перебувають інноваційні напрями фінансування та надання консультаційних послуг. Наприклад, протягом 2020 р. для цілей сталого фінансування Goldman Sachs було витрачено 156 млрд дол. США. У стратегії розвитку компанії до 2030 р. закладено мету збільшити фінансування проектів ESG до 750 млрд дол. США (рис. 4).

Рис. 4. Плани фінансування проектів ESG зусиллями Goldman Sachs, млрд дол. США

Побудовано за: Environmental, Social and Governance Report / Citigroup. 2020. 177 p. URL: <https://www.citigroup.com/citi/about/esg/download/2020/Global-ESG-Report-2020.pdf?ieNocache=394>.

Отже, на міжнародному рівні провідні фінансові компанії та банківські установи активно залучаються до процесу фінансування проектах ESG, їх реалізації в межах операційної діяльності та стратегічних цілей розвитку. Це підтверджує нагальну актуалізацію цих питань для практичного застосування в Україні.

Наразі проекти ESG все ще залишаються новими в контексті прикладних досліджень та реалізації відповідних пріоритетів вітчизняних компаній. Однак ці проекти вже присутні у практиці українських гравців, зокрема на фінансовому ринку. Так, у рейтингу сталого розвитку компаній України, розробленому командами періодичних видань у партнерстві з Мережею Глобального договору ООН в Україні (Global Compact Network Ukraine), зазначається, що у 2020 р. розмір інвестицій у соціальні проекти обраних для дослідження компаній становив близько 2700 млн грн. Зокрема, “Альфа Банк Україна” зосередив зусилля на проведенні низки навчальних заходів (семінари, онлайн-курси та вікторини із залученням корпоративних експертів та незалежних консультантів). У 2020 р. банком профінансовано марафон із фінансової грамотності для дітей. Крім того, зусиллями “Альфа Банк Україна” втілено програму “Повний портфель” (забезпечення школярів) для 117 дітей. Проведено акцію “Мрія у подарунок” – у 2020 р. банк здійснив новорічні бажання 305 дітей. Здійснено закупівлю обладнання, інструментів та медикаментів для Національного інституту серцево-судинної хірургії ім. М. М. Амосова.

Зусиллями ПриватБанку реалізовано всеукраїнський освітній проект із фінансової грамотності для школярів “ЮніорБанк” та всеукраїнську еконо-

мічну олімпіаду “Фінансовий геній”. Крім того, одним із напрямів його діяльності стала програма екополітики – програма “зеленого” кешлесу. Банк через благодійний фонд “Допомагати просто!” залучає до збору коштів на фінансування соціально важливих проектів.

Частка проектів з енергоефективності та екології у загальному кредитному портфелі Укргазбанку становила 11,65 %. Частка Укргазбанку у фінансуванні проектів ресурсоефективних модернізацій та сталого розвитку в Україні у 2020 р. дорівнювала не менше 33 % [18].

Варто зазначити, що згідно з критеріями індексу Sustainable Ukraine у 2019 р. Ощадбанку присвоєно рейтинг ССС (рівень корпоративної стійкості, нижчий за достатній), а ПриватБанку – СС (суттєво недостатній рівень корпоративної стійкості) [19].

Активізація зусиль окремих банків у напрямі імплементації принципів ESG відбувається одночасно з розробленням комплексного бачення Національного банку України щодо розвитку сталого фінансового сектору в Україні на період до 2025 р. У співпраці з Міжнародною фінансовою корпорацією створено Політику щодо розвитку сталого фінансування. Зокрема, у її рамках передбачено:

- розвиток системи корпоративного управління банків та небанківських фінансових установ за рахунок імплементації принципів ESG;
- перегляд системи управління екологічними й соціальними ризиками банків та небанківських фінансових установ шляхом упровадження нового напрямку – управління екологічними та соціальними ризиками;
- трансформацію критеріїв відбору проектів для фінансування з огляду на їхнє значення для сталого розвитку, зокрема зважаючи на впливи проектів на енергоефективність та сталість економічної діяльності;
- перегляд системи звітності фінансових установ через її розширення в контексті врахування критеріїв сталого розвитку [20].

Отже, в Україні існують перспективи фінансування проектів ESG. Однак наразі потенціал цього фінансування використовується недостатньо. Тому вартими уваги є пропозиції стосовно заходів для стимулювання фінансової підтримки проектів ESG в Україні (рис. 5).

З метою розвитку фінансування проектів ESG в Україні варто об'єднати зусилля та врахувати прогресивний світовий досвід такої діяльності на всіх рівнях – від національного до окремого контрагента. Так, на національному рівні доцільно вживати заходи для популяризації ESG, адаптації зарубіжних практик. Для контрагентів важливо визначитися зі стратегією подальшого розвитку ESG та заходами щодо її реалізації з метою підтримки конкурентних позицій на національному й міжнародному рівнях.

На підставі викладеного доходимо таких висновків. Дослідження світового досвіду фінансування проектів ESG та можливостей розвитку відповідного напрямку в Україні свідчить про активізацію останнього в пандемічному й постпандемічному суспільстві, а також про потребу в стимулюванні фінансової підтримки проектів ESG з боку вітчизняних стейкхолдерів.

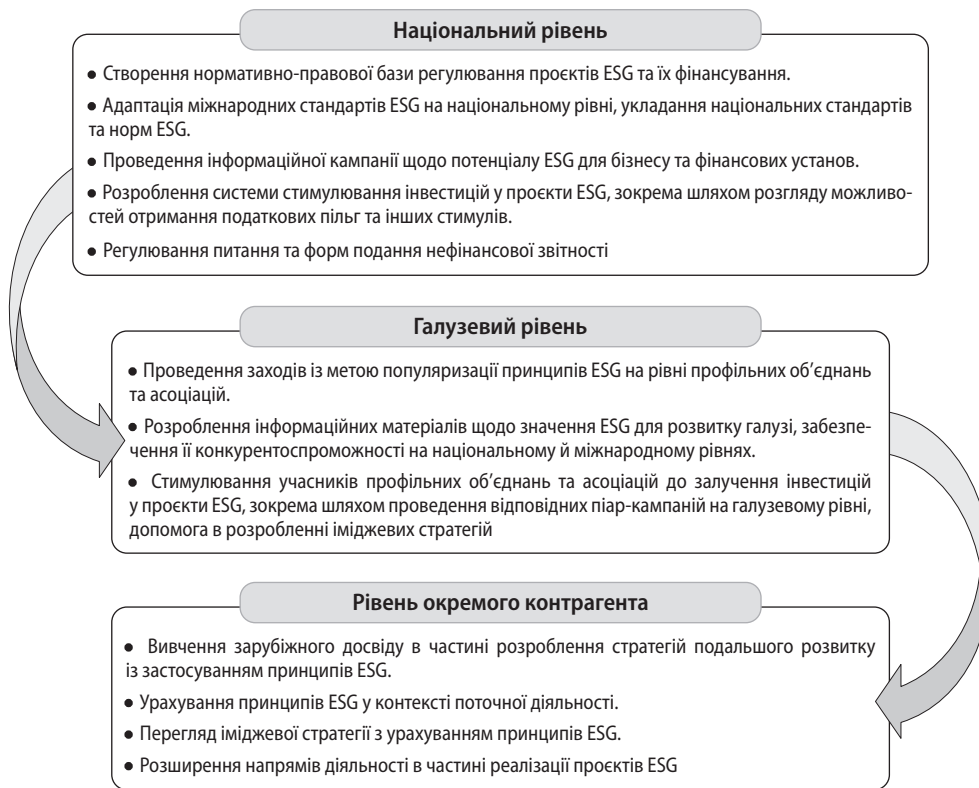

Рис. 5. Заходи стимулювання фінансової підтримки проєктів ESG в Україні

Побудовано авторами.

У результаті можна зазначити таке:

– розвиток проєктів ESG на міжнародному рівні зумовлює появу дедалі більшої кількості спеціалізованих фінансових практик та інструментів, котрі націлені на підтримку відповідних ініціатив, зокрема спрямованих на протидію змінам клімату;

– у зв'язку з посиленням соціальних, екологічних та управлінських трансформацій під час коронавірусної кризи, їх поширенням на всі сфери суспільного життя провідні гравці на міжнародному фінансовому ринку застосовують принципи ESG у своїй діяльності (наприклад, JPMorgan Chase, Citigroup, Goldman Sachs). Це дає їм можливість зміцнити напрями взаємодії із зовнішніми контрагентами (наприклад, розширення клієнтської бази й шляхів комунікації з діючими клієнтами через фінансування проєктів ESG, посилення взаємодії з постачальниками в результаті врахування аспектів інклюзивності та екологічної спрямованості під час реалізації спільних проєктів, забезпечення максимальної відповідності товарів і послуг контрагента потребам цільових громад завдяки врахуванню їхніх соціальних та екологічних потреб) і вдосконалити процеси внутрішньої взаємодії (розроб-

лення стратегій ведення соціально відповідального бізнесу, екологічність та енергоефективність виробничих процесів, політики розвитку людського капіталу);

– через інтеграцію вітчизняної економіки до міжнародної зростає інтерес до принципів ESG в Україні, що зумовлює потребу в розвитку аналітичних досліджень (наприклад, індекс Sustainable Ukraine; рейтинг, розроблений командами періодичних видань у партнерстві з Мережею Глобального договору ООН в Україні) та практик цього напрямку (приміром, соціальні й екологічно орієнтовані програми “Альфа Банку Україна”, ПриватБанку, Ощадбанку, Укргазбанку). Це створює основу для розвитку фінансування проектів ESG;

– реалізація наявного потенціалу можлива за рахунок створення цілісної системи стимулювання фінансування проектів ESG, що потребує узгодження положень та нормативів на національному рівні з галузевими стандартами й стратегіями соціально відповідальної діяльності контрагентів.

Дослідження показали неминучість інтеграції принципів ESG у діяльність вітчизняних контрагентів, що зумовить посилення їхніх конкурентних позицій на міжнародних ринках. Отже, зазначені аспекти є актуальними для подальших наукових та прикладних досліджень.

Список використаних джерел

1. *Матос П.* ESG-принципи та відповідальне інституційне інвестування у світі: Критичний огляд досліджень : пер. з англ. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2020. 88 с.
2. *Tymbaliuk S., Shkoda T.* Social partnership in ensuring decent labor remuneration. *Social and labour relations: theory and practice*. 2020. Vol. 10, Iss. 1. P. 11–20. URL: [https://doi.org/10.21511/slrrp.10\(1\).2020.02](https://doi.org/10.21511/slrrp.10(1).2020.02).
3. Environmental, Social & Governance Report / JP Morgan Chase & Co. 2020. 59 p. URL: <https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/jpmc-esg-report-2020.pdf>.
4. ESG integration in Europe, the Middle east, and Africa: markets, practices, and data / CFA Institute. 2019. 220 p. URL: <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/survey/esg-integration-in-emea.pdf>.
5. Environmental, Social and Governance Report / Citigroup. 2020. 177 p. URL: <https://www.citigroup.com/citi/about/esg/download/2020/Global-ESG-Report-2020.pdf?ieNocache=394>.
6. ESG Report / LG Energy Solution. 2020. 116 p. URL: [https://www.lgensol.com/upload/file/sustainability/2021_LGES_ESG_Report_ALL_f\[1\].PDF](https://www.lgensol.com/upload/file/sustainability/2021_LGES_ESG_Report_ALL_f[1].PDF).
7. ESG Investing and Climate Transition: Market Practices, Issues and Policy Considerations / OECD. Paris : OECD Publications, 2021. URL: <https://www.oecd.org/finance/ESG-investing-and-climatetransition-Market-practices-issues-and-policy-considerations.pdf>.
8. The future, now. Integrating Sustainability with Purpose across Our Business / Goldman Sachs. 2020. 118 p. URL: <https://www.goldmansachs.com/our-commitments/sustainability/sustainable-finance/documents/reports/2020-sustainability-report.pdf?source=website>.
9. The Evolution of ESG Investing / MSCI. URL: <https://www.msci.com/esg-101-what-is-esg/evolution-of-esg-investing>.

10. Sparkes R., Cowton C. J. The Maturing of Socially Responsible Investment: A Review of Developing Link with Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*. 2004. Vol. 56, Iss. 1. P. 45–57. URL: <https://doi.org/10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99>.
11. Chelawat H., Trivedi I. V. Ethical Finance: Trends and Emerging Issues for Research. *International Journal of Business Ethics in Developing Economies*. 2013. Vol. 2, Iss. 2. URL: <https://ssrn.com/abstract=2850010>.
12. What are the Sustainable Development Goals? / UNDP. 2021. URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>.
13. Maciaszczyk P., Dyba M., Gernego Iu. Strategies of Human Development in the Context of Global Digital Change. *Economic Studies Journal*. 2019. Vol. 28, Iss. 5. P. 10–24.
14. S&P ESG Index Family / S&P Global. URL: <https://www.spglobal.com/esg/performance/indices/esg-index-family>.
15. Про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів : закон України від 12.12.2019 № 377-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>.
16. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : закон України від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
17. Макаренко О. ESG-тренди: декарбонізація – новий імператив для бізнесу. 2021. 10 груд. URL: <https://www.business.ua/uk/node/11909>.
18. Sustainable Ukraine. Рейтинг. URL: <https://sustainableukraine.com/ua/index.html>.
19. Рейтинг сталого розвитку українського бізнесу-2021. *Кореспондент*. 2021. 1 черв. URL: <https://esg-rating-2021.korrespondent.net/ukr.html>.
20. Національний банк презентував Політику щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року / Національний банк України. 2021. 25 листоп. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-politiku-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>.

References.

1. Matos, P. (2020). *ESG Principles and Responsible Institutional Investment in the World: A Critical Review of Research*. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian].
2. Tsybaliuk, S., & Shkoda, T. (2020). Social partnership in ensuring decent labor remuneration. *Social and labour relations: theory and practice*, 10 (1), 11–20. DOI: 10.21511/slrtp.10(1).2020.02.
3. JP Morgan Chase & Co. (2020). *Environmental, Social & Governance Report*. Retrieved from <https://www.jpmorganchase.com/content/dam/jpmc/jpmorgan-chase-and-co/documents/jpmc-esg-report-2020.pdf>.
4. CFA Institute. (2019). *ESG integration in Europe, the Middle east, and Africa: markets, practices, and data*. Retrieved from <https://www.cfainstitute.org/-/media/documents/survey/esg-integration-in-emea.pdf>.
5. Citigroup. (2020). *Environmental, Social and Governance Report*. Retrieved from <https://www.citigroup.com/citi/about/esg/download/2020/Global-ESG-Report-2020.pdf?ieNocache=394>.
6. LG Energy Solution. (2020). *ESG Report*. Retrieved from [https://www.lgensol.com/upload/file/sustainability/2021_LGES_ESG_Report_ALL_f\[1\].PDF](https://www.lgensol.com/upload/file/sustainability/2021_LGES_ESG_Report_ALL_f[1].PDF).
7. OECD. (2021). *ESG Investing and Climate Transition: Market Practices, Issues and Policy Considerations*. Paris: OECD Publications. Retrieved from <https://www.oecd.org/finance/ESG-investing-and-climate-transition-Market-practices-issues-and-policy-considerations.pdf>.
8. Goldman Sachs. (2020). *The future, now. Integrating Sustainability with Purpose across Our Business*. Retrieved from <https://www.goldmansachs.com/our-commitments/sustainability/sustainable-finance/documents/reports/2020-sustainability-report.pdf?source=website>.

9. MSCI. (n. d.). *The Evolution of ESG Investing*. Retrieved from <https://www.msci.com/esg-101-what-is-esg/evolution-of-esg-investing>.
10. Sparkes, R., & Cowton, C. J. (2004). The Maturing of Socially Responsible Investment: A Review of Developing Link with Corporate Social Responsibility. *Journal of Business Ethics*, 56 (1), 45–57. DOI: 10.1023/B:BUSI.0000033106.43260.99.
11. Chelawat, H., & Trivedi, I. V. (2013). Ethical Finance: Trends and Emerging Issues for Research. *International Journal of Business Ethics in Developing Economies*, 2 (2). Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2850010>.
12. UNDP. (2021). *What are the Sustainable Development Goals?* Retrieved from <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>.
13. Maciaszczyk, P., Dyba, M., & Gernego, Iu. (2019). Strategies of Human Development in the Context of Global Digital Change. *Economic Studies Journal*, 28 (5), 10–24.
14. S&P Global. (n. d.). *S&P ESG Index Family*. Retrieved from <https://www.spglobal.com/esg/performance/indices/esg-index-family>.
15. Verkhovna Rada of Ukraine. (2019). *On the principles of monitoring, reporting and verification of greenhouse gas emissions* (Act No. 377-IX, December 12). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/377-20#Text>.
16. Verkhovna Rada of Ukraine. (2006). *About capital markets and organized commodity markets* (Act No. 3480-IV, February 23). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
17. Makarenko, O. (2021, December 10). *ESG trends: decarbonization is a new imperative for business*. URL: <https://www.business.ua/uk/node/11909>.
18. Sustainable Ukraine (Rating). (n. d.). Retrieved from <https://sustainableukraine.com/ua/index.html>.
19. Correspondent. (2021, June 1). *Rating of sustainable development of Ukrainian business-2021*. Retrieved from <https://esg-rating-2021.korrespondent.net/ukr.html>.
20. National Bank of Ukraine. (2021, November 25). *The National Bank presented the Policy on the Development of Sustainable Financing until 2025*. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-prezentuvav-politiku-schodo-rozvitku-stalogo-finance-suvannya-na-period-do-2025-roku>.